

«Canó» i «tub», falsos sinònims

Lluís Marquet

És ben conegut en català el mot *canó* significant qualsevol «element tubular emprat per a conduir líquids». Tant aquest mot com el derivat *cano-nada* han estat usats popularment i encara són prou corrents. Però modernament s'ha introduït el mot *tub*, que, d'altra banda, no és sinó un cultisme existent en totes les llengües: cast./it. *tubo*, fr./angl. *tube*. Es tracta de dos mots d'un significat bàsicament idèntic però que de fet tenen uns camps d'aplicació diferents. No són, doncs, dos mots veritablement sinònims ni, per tant, intercanviables. Però hem observat en el català actual un desplaçament notable en l'ús de *canó* cap a *tub*, que no es veu prou clar. Creiem que caldria emprar en català molts cops *canó* en lloc de *tub*.

Comprovem ara què fan les llengües restants, les quals també tenen dos mots, un de popular i un altre de culte, formalment diferents.

Els equivalents del mot popular *canó* són: cast. *caño*, fr. *tuyau*, it. *cannal/cannone*, angl. *pipe*, al. *Röhr*. Doncs bé, en general totes aquestes llengües, llevat del castellà, empen majoritàriament els mots populars indicats i reserven el mot culte per a determinades aplicacions especialitzades. Contràriament, el castellà ha arraconat *caño* i en general fa un ús prou ampli de *tubo*; l'italià fa de tot, però empra bastant *tubo* (en aquestes dues llengües, *tubo* es pot considerar, de fet, com un mot popular). Ara, en català, en què hi ha hagut sempre un ús popular habitual de *canó*, hauríem de fer com en les llengües restants i deixar *tub* com a mot culte, apte només per a certs casos específics molts concrets. Pensem que, atès que *canó* ha estat sempre l'únic mot popular d'ús habitual, *tub* és percebut instintivament com un mot artificial i fora de l'ús real genuí. Efectivament, en la llengua parlada aquest mot és corrent en la forma *tubo* (pronunciat *tubu* en català oriental), barbarisme que no millorarem canviant-lo per la forma aparentment culta *tub*, la qual té tot l'aspecte d'una cata-

lanització forçada d'un mot foraster. Creiem, doncs, que cal rebutjar aquest ús general de *tub* en lloc de *canó*.

Si consultem ara els diccionaris catalans, ens trobem amb sorpreses. El Fabra recull els diferents significats de *canó*, mentre que defineix *tub* d'una manera genèrica com a «cilindre buit més llarg que ample, de vidre, metall, etc., que serveix per a conduir gasos o líquids o altres usos». Tot i que no queda gens clara la diferència semàntica entre *tub* i *canó*, en *tub* dona bastants exemples d'usos clarament diferents dels de *canó*. La GEC, que segueix bàsicament aquest diccionari, no aclareix gaire les coses. El DIEC potser s'acosta més al Fabra, tot i que també admet diverses accepcions de la GEC. Però tant el DCVB com el Coromines donen tota la importància a *canó*, mot al qual dediquen una bona extensió, mentre que en donen ben poca a *tub*. Així el DCVB recull molts exemples de *canó* genuïns: *canó colzat*, *canó fiolat*: en terrisseria hi ha *canons de mina*, *de cos*, *de cuixa*, *de cama*, *de braç*, etc.; a Mallorca hi ha *canons de cisterna*, *de sou*, etc. Fins i tot dona exemples d'ús anatòmic: *canó de la freixura* o *canó des lleu* per a la tràquea i els bronquis, *canó del pulmó*, *canó de les sopes*, conjunt de faringe i esòfag. Coromines recull *canó de la gargamella*. I, d'altra banda, tots dos diccionaris en *tub* es limiten a donar-ne solament la definició i indicar-ne l'origen llatí culte *tubus*, sense indicar-ne cap exemple antic.

Malgrat que la GEC, com hem dit, es limita a seguir el Fabra, en *canó* dona com a exemple *els canons de l'orgue*, per al qual cas accepta de dir-ne en català *canó* (fr. *tuyau*, angl. *pipe*, it. *canna*, però cast. *tubo*). I així caldria fer-ho en molts casos. Per exemple, creiem que fóra millor *canó* en lloc de *tub* per al d'escapament del automòbils (fr. *tuyau d'échappement*, angl. *exhaust pipe*, però cast. *tubo de escape*, it. *tubo di scappamento*).

Atesa la poca vitalitat del mot *tub* en català enfront de *canó*, creiem que caldria reconsiderar el que fan els dic-

cionaris i refer les distribucions semàntiques de cada mot.

És fàcil constatar que les llengües no subordinades, que es troben en una situació normalitzada, aprofiten els mots existents tradicionals i d'ús corrent per als nous usos anàlegs, per molt especialitzats que siguin, sense crear en general cap neologisme; aquest és introduït només en aquell cas en què el mot existent no serveix, perquè el camp semàntic no és ben bé igual i per això aquest mot no resulta prou adequat. Però en les llengües subordinades, la creació d'un mot nou en lloc d'aprofitar-ne naturalment un d'existent, seguint mimèticament el que fa la llengua dominant, és un fet que cal rebutjar, almenys com a criteri general. Es tracta d'un cas més de calc sistemàtic, que caldria analitzar a fons.

Per tot això creiem que, d'una manera general, caldria reservar el mot culte *tub* per al camp científic (anatomia, botànica, electrònica, etc.). Contràriament, *canó* sembla millor que *tub* en el camp de la tecnologia, en què no hi ha cap diferència amb allò que tradicionalment ha estat sempre anomenat genuïnament *canó*. Així els dispositius, aparells, màquines, etc. tenen *canons* i no *tubs*. Aquesta substitució de *canó* per *tub* va contra l'ús popular i, en tots aquests casos, l'ús de *tub*, mot inusual en la nostra llengua, no té cap justificació. Efectivament, *tub* és un llatanisme introduït en totes les llengües per a uns usos molt concrets, que també hem d'emprar en català. Però, com a substitut de *canó*, *tub* no és sinó un castellanisme camuflat, disfressat de fals mot culte. Observem que en casos anàlegs el francès usa preferentment *tuyau* i l'anglès *pipe* en lloc de recórrer al cultisme *tube*.

D'aquesta manera, a més d'anar més d'acord amb el que fan la majoria de llengües, mantenim en català l'ús tradicional del mot *canó*, alhora que reduïm el camp de *tub*, actualment massa ampli, que cal restringir a certs usos moderns i especialitzats de la llengua.◆